

Helmi Neetar

Tallinn

**FONEETILINE JA GRAMMATILINE INFO KEELEATLASES
ATLAS LINGUARUM FENNICARUM (ALFE) ***

Üldist. Keeleatlas ALFE, mille 1. osa ilmus 2004. aasta lõpul, on Soome, Eesti ja Karjala lingvistide ühisprojekt. See on lähtunud eeskätt läänemeresoome sõnavarast (ALFE I: 18). Vastava küsimustiku järgi kogutud keeleaines on võimaldanud koostada mitut tüüpi leksikaalseid kaarte.

Ülekaalus on onomasioloogilised kaardid, mis kujutavad geograafiliselt varieeruvaid sõnu/väljendeid läänemeresoome keeltes. Näiteks suitsu nimetused *haiku*, *savu*, *suits* (kaart 4.1; Tuomo Tuomi), võtme nimetused *avain*, *võti* koos variantidega (kaart 8; Vilja Oja). Sõna(de) tähenduskülge avatakse semantilistel kaartidel, mis kujutavad tähendus(t)e geograafilist variatiivsust. Nii antakse adjektiivu PIENI olulisemad tähendused neljal kaardil (kaardid 44.1 - 44.4; Nina Zaitseva). Semantilistest kaartidest lähemalt Oja 2003.

Nimeandmisel tekkinud võimalikud seosed, kujutlused, uskumused jne tulevad esile motiivikaartidel. Mõnikord on taoline motiiv tavainimeselegi kergesti äratuntav, teinekord kuulub aga selle väljaselgitamine keeleuurija (etümoloogi) pädevusse. Motiivikaartide jaoks on pakkunud rohkesti ainet ilmakaarte nimetused. Need lähtuvad sageli päikese asukohast taevavõlvil (päikesetõus, -loojang), mis jagab ühtlasi ööpäeva osadeks (hommik, keskhommik, lõuna, õhtu) ja määrab ajaliselts söögiaegu (keskhommik, lõuna). Oluline on ka sademete tõenäoline tulekusuund, lindude rännusuund kevadel ja sügisel (eriti Soomes), maismaa ja mere või soojuse ja külmuse vastandus jne.

* Artikkel on valminud Eesti Teadusfondi grandiprojekti 5967 toel. ALFE 1. osa puhul on sulgudes märgitud nii kaardi number kui ka autor, 2. osa puhul üksnes autor, sest kaartide järjestus pole teada. Viidatakse sissejuhatuse soomekeelsele tekstile. Näited esitatakse lihtsustatud kujul.

Seesugused kaardid (autor Helmi Neetar) on: 81.3 põhi (N), 82.3 lõuna (S), 83.2 ida (E), 84.2 lääs (W), 85.3 kirre (NE), 86.3 kagu (SE), 88.3 edel (SW). Vt ka Neetar 2000: 93-96.

Sõnavaraga võrreldes on tõepoolest paremini läbi uuritud läänemeresoome keelte häälikulugu, vähemal määral morfoloogia (ALFE I: 18). Siiski pole uurituse tase küllaldane. Pealegi tuleb vajalik teave kokku otsida eri kohtadest, sest puudub ju seni läänemeresoome keelte foneetika- ja morfoloogiaatlas. Selle aluseks võiksid olla ALFE ühe koostaja – Tiit-Rein Viitso poolt pakutud 166 sõna, mis on ühised kõigile läänemeresoome keeltele (vt Suhonen 2005: 230). Niisugune atlas saaks ehk teoks alles kauges tulevikus, üht-teist annab teha juba praegu.

ALFE küsimustiku koostamisel ongi silmas peetud, et kogutud keeleainese alusel saaks välja tuua mitmeidki olulisi fonoloogilisi ja morfoloogilisi erinevusi (ALFE I: 18). Kaasneb ju iga lekseemiga teatud foneetiline/fonoloogiline ja grammatiline info: sõna häälikkoosseis, vormi- ja sõnamoodustus, mõnevõrra süntaktilist kasutust. Kas ja kuivõrd jõuab selline info kaardile, oleneb nii keeleainesest kui ka autori vaatenurgast ja erihuvist. Näiteks haigutamist märkival verbil (nt sm *haukotella* ~ *haikotella*, ee *haigutama*) puuduvad sünonüümid. Huvi pakub aga tüve häälikkoosseis (*hauk-* ~ *haik-*) ja sellele liituvad verbisufiksidsid, mis keeliti erinevad (ALFE II; H. Neetar).

Järgnevalt vaadeldakse lühidalt, kuidas ja kuivõrd pakub foneetiliselt ja grammatiliselt infot ALFE 1. osa ja mis võiks lisanduda 2. osas. Ülevaatlikkuse pärast on tehtud neli suuremat rühma: foneetika, morfoloogia, sõnamoodustus, süntaks. Selline liigitus on mõistagi tinglik, sest häälikumuutustega kaasnevad tihti erinevused sõna(de) muutmisviisis. Algsed liitsõnadki võivad lüheneda. Nagu näitab detailsem uuring, on suurem osa läänemeresoome sõnadest, mis märgivad tänast päeva, kujunenud sõnaühendist *tämä* + *päivä*. Siia kuuluvad praegused üksiksõnadki, nagu eP *täna*, eL *täämbä*, lv *tämpõ* (kaart 54; Arvo Laanest).

Foneetika. Vast kõige rohkem leidub ALFE-s foneetilist infot: üldistatumalt kaardi legendis ja kaardil (vastavate sümbolitega), mõneti täpsemalt kommentaaris. Atlases käibib lihtsustatud transkriptsioon,

mis arvestab soome-ugri foneetilist transkriptsiooni, soome ja eesti keele puhul asjaomaste kirjakeelte kasutustki (ALFE I: 69). Viimane seik põhjustab mõnikord segadust, sest ühesuguse kirjapildi taga võib peituda erinev hääldus, seda just klusiilide puhul. ALFE-s edastab enamiku lähisugukeelte poolhelilisi leenisklusiile üksik *k, p, t*, helilisi *g, b, d*. Eesti keeles märgivad viimased nii poolhelilisi klusiile kui ka helilisi (setu murrakus ja Läti keelesaartel). Üksikkluusiilid *k, p, t* tähistavad aga teisevältelisi geminaatklusiile *kk, pp, tt*. Vt transkriptsiooni kohta ka soome ja eesti murdesõnaraamatuid (SMS I: XI - XIII; EMS I: 29 - 32).

Keeleaines esitatakse foneetiliselt täpsemini neist keeltest, kus kirjakeel on puudunud või pole muutunud üldkasutatavaks (isuri, vadja, karjala, vepsa, liivi). Soome ja eesti keeleandmed antakse üldistatumalt, s. o toomata esile ootuspärasest variatiivsusest (nt pikkade vokaalide diftongistumine, pikkade keskkõrgete vokaalide kõrgenemine, diftongi osiste madaldumine või assimilatsioon). Kui andmed pärinevad mitmest läänemeresoome keelest, esineb leksikaalse kaardi legendis üldistatud keelekuju, mille alla mahuvad kõik muud. Täpsema info lekseemi häälikkoosseisust saab kommentaarist. Vajadusel lisanduvad foneetilised kaardid, mis hõlmavad kas kõiki läänemeresoome keeli, mõnd keelerühma või isegi üksikkeelt.

Nii on toimitud näiteks singulari 3. isiku asesõnaga (Heikki Leskinen). Onomasioloogiline kaart (103.1) annab personaalpronoomenite *hän* ja *tema* levilad. Esimene neist on omane soome, karjala, vepsa ja isuri keelele ning vadja keele Kukkusi murdele, teine eesti ja liivi keelele ning lääne- ja idavadjale. Edasi (kaart 103.2) tuuakse pronoomeni *hän* vokaalainese varieerumine (*ä~a~e~ee~äi*; pika vokaali *ää* püsi või diftongistumine). Seejärel (kaart 103.3) näidatakse pronoomeni *tema* varieerumine. Varieerub nii 1. silbi (*ä, e, i*) kui ka 2. silbi vokaal (*a, ä*), *m* võib kaduda, sõna ise lüheneda (*tä~t'ä, ta*).

Leidub selliseid sõnu, mille puhul ongi eesmärgiks näidata variatiivsust. Üks taoline on EILEN, lähtekujuks tõenäoliselt **eklä-*. Sellele on sageli liitunud instruktiivi lõpp *-in* (**ekläin*). Esmapilgul on raske omavahel ühendada läänemeresoome praegusi keelekujusid, nagu sm *eilen, ekle(i)n*; krj *ekle(i)n, egle(i)n, egläi(n)*; vps *eglai, egl'ei*,

egl'ee; is *eglen, eglä*; vdj *eglee*; ee *eile, eila*; lv *e'ggil', e'glõ*. Tiit-Rein Viitso kaardid kujutavad sõna võimalikku arengulugu, mille kohta saab lisateavet kommentaarist. Üldse on neli kaarti: sõnaalguline **e* ja selle vasted (52.1), silbilõpu **k* ja selle vasted (52.2), 2. silbi vokaal (52.3), 2. silbi lõppkonsonant (52.4).

Mõnikord aitabki just keeleajalugu andmeid paremini tõlgendada, omavahel seostada ja tervikpilti luua. Nii on allikat märkival lekseemil LÄHDE tervelt 26 häälikvarianti, alates keelekujust *lähe* (*lähes, lähje, lähle, lähre, lähte* jne) ja lõpetades *läte*-kujuga. Kaardilt 97.2 (T.-R. Viitso) selguvad variantide levilad, kommentaaris saab jälgida **tk* arengut oletatavast algvormist **lätkek* kuni praeguste keelekujudeni: ühelt poolt **tk>tt*, teiselt poolt **tk>ht* (ja siit edasiarengud).

Morfoloogia. Noomenid antakse harilikult singulari, harvemini pluurali nominatiivis. Tüvevokaali esitamine on eriti oluline neist keeltest, kus on toimunud lõpukadu (nt eesti, vepsa). See aitab eristada sõnatüpe, sest nominatiivvormist üksinda ei tarvitse selguda, mis peaks saama kaardil sama sümboli, mis (veidi) erineva. Nädalat märkivas vene laenus esineb lähisugukeeltes *i*-tüvi: krj *netäli, neteli*; vps *neteli*; vdj *näteli*. Eesti keeles on küll samasugune nominatiiv (*nädal ~ nädäl*), kuid erinev tüvevokaal (*i* või *a ~ ä*). Vt kaart 66 (Vladimir Rjagojev). Genitiivvorm on vajalik mitmelgi juhul, näiteks sm *ohimo* (ee *meelekoht*) variantide esitamiseks: *ohin: ohim(m)a-* ja *ohin: ohim(m)e-* (ALFE II; H. Neetar).

Kuivõrd ja kuidas antakse genitiivivorme, sõltub nii asjaomasest lekseemist kui ka kaardi koostajast. Harilikult leiduvad genitiivvormid kommentaaris, kuid mõnikord on toimitud teisiti. Näiteks vastanduvad leksikatasandil põhjaeesti *allikas* ja lõunaeesti *läte*. Seega poleks olulised tüvevokaalid, häälikvariandid ega suffiksid, sest lekseemi tähendus ei olene neist. Kaardi 97.1 koostaja T.- R. Viitso on pidanud siiski vajalikuks näidata kaardi legendis ja kaardil (vastavate sümbolitega) lekseemi *allik(as)* varieerumist, nagu *k~g* vaheldus suffiksis, erinevad välted ja palatalisatsioon, erinevad tüvevokaalid (*allik, g allika* või *alliku*).

Eesti lekseemist *küünal* on T.-R. Viitso esitanud kaks kaarti: ühel nominatiivi-, teisel genitiivvormid (kaardid 3.2 ja 3.3). Viimasel juhul tulevad peale tüvevokaalide *a~ä~e* esile ka erinevused 1. silbi

vokaal- ja konsonantaineses (*üü~üi~öü; nl~ndl~ntl*). Kaardil 3.1 on ta eelnevalt toonud välja vältevahelduse (*küünal : `küündla; küünal : `küündle; küünel : `küündle*). Oma teguviisi põhjendab autor kommentaaris. Kogu sõnapere, kaasa arvatud sm *kynttilä* jne, on laenatud Skandinaavia poolt (lähtevorm **kundila*). Läänemeresoome keelte variatiivsus, nagu *ü~üü, t~tt, i~e~ä* 2. silbis, *ä~e~i* 3. silbis, osutab, et eri keeltesse on laenatud eri aegadel. Eesti keeles esineb 1. silbi lühike *ü* Vaivaras (*künteli*; tõenäoliselt soome-isuri mõju) ja lõunaeestis (setu ja lutsi murrakus *künnel*; vt kaart 3.1) (Kaardil 3.2 on vastav sümbol pandud ekslikult leivu murraku alale).

Verbivormide puhul valitseb segaesinemus: kord 1. infinitiiv, kord preesensi singulari 3. pööre, seda eeskätt kaardi legendis. Kommentaaris võivad olla ka mõlemad verbivormid koos. Singulari 3. pööret on järjekindlamalt antud eesti, vepsa, isuri, vadja ja liivi keelest.

Lingviste on jätkuvalt huvitanud lõunaeesti kahesugune verbiparadigma, kus 3. pööre võib olla nii lõputa (*and 'annab'*) kui ka *ss-lõpuline (eläss 'elab')*. Üsna palju on kirjutatud nii pöördelõpu päritolust (*ss <*ksen*), semantikast ja sellest, missugustele verbidele ta liitub. Hea ülevaate *ss-lõpu* esinemusest Mulgi murde Karksi murrakus ja eesti keele vanemais grammatikais, päritolust ja seni kirjutatust saab Karl Pajusalu raamatust (1996: 49, 51 - 55, 108 - 110, 113). ALFE-s pole *ss-lõpp* jõudnud kaardile: see on jäänud kommentaari. Asjahuviline võib atlasest leida mitmeid seda tüüpi verbe, nagu *'virguss 'virgub, ärkab', haigutass 'haigutab'*.

Peamiselt soome idamurdeile, vepsa keelele ja karjala murdeile on omane refleksiivne konjugatsioon. Selle pöördelõpud erinevad täielikult tavakonjugatsiooni omadest. Refleksiivset konjugatsiooni kohtab kaht tüüpi verbides. Esiteks semantiliselt enesekohased verbid, kus tegevuse subjekt on ühtlasi tegevuse objekt, nagu sm (murdeline) *peseksen 'peseb ennast'*. Teiseks verbid, kus refleksiivne aines ei muuda nende semantikat, võib aga vormiliselt osutada sellele, et seisundi muutus toimub tegevuse subjektis endas. Nii on järgnevail tava- ja refleksiivse konjugatsiooni verbidel sama tähendus *'haigutama'*: sm (murdeline), krj *haikotella* (üksnes vormiliselt frekventatiiv) ja sm (murdeline) *haikotteleida*, krj *haikotellakseh*. Kui keeleandmeid on napilt, jääb refleksiivne konjugatsioon vaid kommentaari, kui aga rohkem,

näidatakse see kaardil. Viimast võimalust on kasutatud ALFE 2. osas (H. Neetar) verbide puhul: sm *herätä*, ee *ärkama* ja sm *haukotella*, ee *haigutama*. Lähemalt refleksiivsest konjugatsioonist: Koivisto 1990; Koivisto 1995; Zaitseva 2002: 170 - 226.

Sõnamoodustus. Kogutud keeleainese hulgas leidub rohkesti liitsõnu, mis tuuakse enamasti sellisena ka kaardi legendis ja kaardil (vastava sümboliga). Mõnikord on otstarbekam toimida teisiti, s.o näidata kaardil eraldi mõlemat osist või ainult ühte neist. Sageli polegi täiendsõna obligatoorne, nagu sm *sierain* ~ *nenä/sierain* '(nina)sõõre'. Täiendsõnad võivad ka vahelduda, olulisem on hoopis põhisõna. Näiteks ninasõõrme piltlikes nimetustes võib soome murdeis olla täiendsõnaks (kas nominatiivis või genitiivis) terve rida sõnu: *nenä*, *nokka* 'nina', *sierain*. Huvitavam on kaardistada põhisõnu, mis märgivad auku või avaust, nagu *aukko*, *holi* (rootsi laen), *läpi*, *reikä*. Kaardile (ALFE II; H. Neetar) lisanduvad sama tüüpi nimetused mujaltki, nagu eP *nina-* ~ *nenä/auk*, eL (pluural) *nõna/mulgu*, vdj *nenä/-aukko*, krj *nenä-*, *sierain/loukko*. Kogu liitsõnaline keeleaines esitatakse kommentaaris.

Saab tuua ka vastupidise näite. Mitmes läänemeresoome keeles (soome, eesti, liivi) koosneb silmalau nimetus täiendsõnast SILMÄ ja põhisõnast LAUTA. On tehtud eri kaart (ALFE II; H. Neetar), kus kujutatakse täiendsõna levilaid: nominatiivne või genitiivne liitumine (liivi keeles puudub eristuskaart), täiendsõnana *silmi-*.

ALFE pakub rohkesti huvitavat keeleainest ka noomeni- ja verbituletusest. Mõnikord ongi otstarbekam teha oma kaart kõigist samatüvelistest tuletistest. Nii on juurmorfeemist **hook-* (nt sm *huoata* 'hengähtää (syvään), henkäistä, levähtää') mitmeid tuletisi tähenduses '(nina)sõõre': sm, krj *huokain*; sm *huokuin*, is (pluural) *hookumet*; sm *huokonen*, *huokunen*, *huokosin*, *huokusin*; krj *huokon*, *huokama*; vdj *hookuma*; is *hooku*. Kaart (ALFE II; H. Neetar) annab tuletiste levilad, kommentaar näitab nende , eriti karjala *in* : *ime-* tuletiste varieerumist.

Kaardistada saab ka tuletussufiksile levilaid. Kindlasti kasutatakse tulevikus rohkesti Anneli Hännineni kaarti (ALFE II), mis on valminud ringutamist märkivate verbide (nt sm *kiskotella*, ee *ringutama*) põhjal. Verbitüübid on rühmitatud viimase sufiksi järgi: frekventatiivid, kausatiivid, refleksiivid. Refleksiivtüüpe on kogunenud üsna palju, sest

koos antakse nii refleksiivsed sufiksoid kui ka refleksiivne konjugatsioon. Kõiki sufikseid (ka tuletustüve omi) analüüsitakse osade kaupa, nagu (*tt-eli-e*) *ttšie* (krj *kažottel'ieččie*), ((s)*ta-da-s:*) *-soi* (vps *kiskostadas*, 3. pööre *kiskostasoi*). Detailsem teave sufikseist endist ja verbidest leidub kommentaaris.

Süntaks. Siinkohal tuleks kõigepealt mainida, et mõnikord puudub teatud tegevuse väljendamiseks üksiksõna ja kasutatakse sõnaühendit. Näiteks välgulöömist edastab (kitsa levilaga) verb: soome keeles tuletised substantiivist *salama* 'välk' (*salahmoitsee, salamoi* jne), eesti murretes *välk~valk*-sõnast (*valgub, valgutab, välgib, välgub, välgutab*), vrd lv *valktõb* (kaart 99.1; T.-R. Viitso). Laiemalt levinud on sõnaühend: löömist, viskamist, pildumist märkiv verb koos partitiivobjektiga (välku, valgust vm märkivast substantiivist), nagu sm *lyö~iskee* 'lööb'~*hakkaa* 'raib, lõhub' *salamaa~tulda~valkeaa~valoa*; ee *lööb~heidab~viskab~pillub välku* (~*välki~valku*) (kaart 99.3; T.-R. Viitso).

Huvi pakub ka mõne kausatiivi kasutus. Näiteks haigutamist märkiva verbi puhul jagunevad läänemeresoome keeled kaheks. Eesti, vadja ja isuri keeles on mitmepöördeline verb (nt ee *mina haigutan, sina haigutad* jne). Soome ja karjala keeles kaasneb vaegpöördelise verbiga partitiivobjekt: sm (murdeline) *minua haikottaa~haikuttaa~haukottaa* 'mind ajab haigutama'; krj *milma haikoittoa* id. Vadja keelestki on üksikteateid verbide *aikottaa, aikuttaa* (ka *aikotõlla*) seesugusest esinemusest. Kaartidel (ALFE II; H. Neetar) tulevad selgelt esile kasutuspiirkonnad.

Keelte lühendid.

ee = eesti; eL = lõunaeesti mured; eP = põhjaeesti mured; is = isuri; krj = karjala; lv = liivi; sm = soome; vdj = vadja; vps = vepsa

KIRJANDUS

ALFE – Atlas Linguarum Fennicarum. Itämeren-suomalainen kielikartasto. Läänemeresoome keeleatlas. Ostseefinnischer Sprachatlas. Лингвистический атлас прибалтийско-финских языков. ALFE 1. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 800. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 118. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2004.

- EMS I – Eesti murrete sõnaraamat I. A-J. Eesti Teaduste Akadeemia Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Instituut, 1994.
- Koivisto Jouko* 1990: Suomen murteiden refleksiivitaivutus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 532. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Koivisto Vesa* 1995: Itämerensuomen refleksiivit. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 622. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Neetar Helmi* 2000: Ilmakaared keeleatlases: Atlas Linguarum Fennicarum (ALFE).- Studia ad geographiam linguarum pertinentia. Eesti Keele Instituudi toimetised 6. Toimetajad/Editors Vilja Oja, Seppo Suhonen. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 87-101.
- Oja Vilja* 2003: Semantic Maps in ALFE.- Proceedings of the Third International Congress of Dialectologists and Geolinguists. Lublin, 24-29 July, 2000. Volume II. Maria Curie-Skłodowska University. Department of Slavonic Linguistics. Ed.: Stefan Warchoł. Lublin: Maria Curie-Skłodowska University Press, 121-132.
- Pajusalu Karl* 1996: Multiple Linguistic Contacts in South Estonian: Variation of Verb Inflection in Karksi. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 54. Turku.
- SMS I – Suomen murteiden sanakirja. Ensimmäinen osa a - elää. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 36. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Valtion painatuskeskus, 1985.
- Suhonen Seppo* 2005: Zur Kartographierung der lautlichen und morphologischen Zügen der ostseefinnischen Sprachen.- Congressus Decimus Internationalis Fenno-ugristarum. Joshkar-Ola 15. 08.-21. 08. 2005. Pars II. Linguistica. Summaria acroasium in sectionibus. Joshkar-Ola, 230.
- Zaitseva – Зайцева Н. Г.* 2002: Вепсский глагол. Сравнительно-сопоставительное исследование. Петрозаводск.

Хельми Неэтар

Таллинн

Фонетическая и графическая информация в «Лингвистическом Атласе прибалтийско-финских языков (ALFE)» (Резюме)

ALFE, первая часть которого увидела свет в конце 2004 года, представляет собой совместный проект Финляндии, Эстонии и

Карелии, который исходит в первую очередь из лексики прибалтийско-финских языков. На базе собранного языкового материала составляются лексические карты разных типов: ономаσιологические (представляют географически варьирующие слова / выражения), семантические (представляют географическое варьирование значений), мотивационные (представляют возникшие в ходе номинации взаимосвязи, образы, верования и т.п.).

В каждой лексеме содержится определенная фонетическая / фонологическая и грамматическая информация: звуковой состав слова, формо- и словообразование, а также синтаксическое употребление. Наиболее полно ALFE предлагает фонетическую информацию: обобщенно в легенде к карте и на самой карте (с помощью соответствующего символа), несколько точнее в комментариях. В атласе использована упрощенная транскрипция, которая учитывает финно-угорскую фонетическую транскрипцию, в отношении финского и эстонского языков учитываются и соответствующие литературные языки. Более точные фонетические формы приводятся по тем языкам, у которых литературный язык отсутствовал или не стал общеупотребительным. Наряду с ономаσιологической картой при необходимости составлены карты, передающие звуковую вариативность, это касается или всех близкородственных языков, или некоторых языковых групп, а иногда и отдельных языков. Историческая фонетика помогает подчас лучше истолковать языковые данные и воссоздать целостную картину, например, развитие **kt* в лексеме, обозначающей родник, как фин. *lähde, lähe, lähle, lähre* и т.д., эст. *läte* и др. (ALFE I, карта 97.2 и комментарий).

Морфология. Имена в большинстве случаев приводятся в форме номинатива единственного числа, реже множественного. Относительно тех языков, где апокопы не произошло, гласный основы выявляется в номинативе, в языках, где конечный гласный утрачен (например, эстонский, вепсский), дается форма генитива в комментариях, иногда в легенде к карте и (с помощью соответствующего символа) на карте. Форма генитива важна для того, чтобы правильно различать типы слов. У глаголов преобладает смешанное представление материала: иногда это 1-й инфинитив, иногда форма 3-го лица единственного числа (последняя наиболее последовательно представлено в эстонском, вепсском и ливском языках). Южно-

эстонская форма 3-го лица единственного числа на *-ss* встречается только в комментариях. Например, *eläss (ta)* ‘он /она живет’. Возвратное спряжение определенных глаголов, которое встречается в восточных прибалтийско-финских языках, приведено в основном в комментариях, однако иногда нашло отражение и на карте, например, глаголы со значением ‘потягиваться’ или ‘зевать’ (будут опубликованы в ALFE II).

Словообразование. Подача сложных слов зависит от целого ряда обстоятельств. Иногда целесообразнее указать только на ареалы распространения определяющего или основного слова. Сложные слова передаются на карте и как отдельные слова, особенно в том случае, когда определяющее слово не обязательно, например, фин. *sierain~nenä /-sierain* ‘ноздря’ (ALFE II). В комментариях представлены более точные языковые формы.

Синтаксическое употребление представляет интерес у отдельных каузативов, выражающих физиологическое изменение в самом субъекте действия. В некоторых языках (эстонский, ливский, водский), например, глагол со значением ‘зевать’ имеет полную парадигму: эст. *mina haigutan, sina haigutad, tema haigutab* ‘я зеваю, ты зеваешь, он зевает’, в иных языках (финский, карельский) используется только форма 3-го лица единственного числа вместе с объектом: фин. *minua haikottaa~haukottaa* букв. ‘меня зевает’ (ALFE II).

